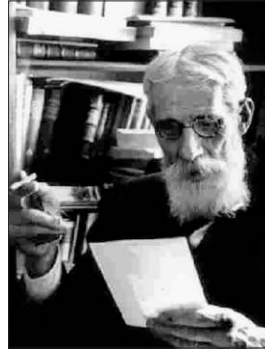

MARÇAIS, William

(1872-1956)

Fransız şarkiyatçısı
ve Arap dil bilimi uzmanı,
koloni yöneticisi.

6 Kasım 1872'de Fransa'nın Ille-et-Vilaine bölgesindeki Rennes'de doğdu. Breton asıllıdır. Maurice Gaudefroy-Demombynes'in onun doğumuyla ilgili olarak verdiği 1874 tarihi yanlış olup daha sonra Marçais hakkındaki pek çok eserde bu yanlış tekrarlanmıştır (meselâ bk. Necîb el-Akikî, I, 251; Abdurrahman Bedevî, s. 380; Abdülhamîd Sâlih Hamdân, s. 199). İlk ve orta öğrenimini doğduğu şehirde gördükten sonra hukuk tahsil etmek için Rennes Üniversitesi'ne girdi. Ancak mezuniyetinin ardından özellikle Ernest Renan'ın eserlerini okuması üzerine Sâmî dillerine yöneldi. 1894'te Paris'e gitti, Hartwig Derenbourg ve Octave Houdas'ın yanında Arapça, Türkçe ve Farsça öğrendi; Arapça'nın lehçeleri özellikle ilgisini çekti. Bu dönemde Thiers Vakfı'na kabul edildi; üç yıl boyunca çalışmalarını bu vakfın desteğiyle sürdürdü. 1898'de *Des parents et alliés successibles en droit musulman* başlıklı teziyle doktorasını verdi. Aynı yıl Fransız işgali altındaki Cezayir'in Tilimsân şehrinde sadece müslüman çocuklarının okuduğu Tilimsân Medresesi'nin müdürlüğüne tayin edildi. Burada aynı zamanda Tilimsân Müzesi'nin organizasyonu ile ilgilendi ve 1906'da müzenin bir katalogunu hazırladı. 1904'te Cezayir Medresesi müdürlüğüne, 1909'da Cezayirli'lerin eğitiminden sorumlu genel müfettişliğe getirildi. 1913'te Tunus'ta bulunan Arap Dili ve Edebiyatı Yüksek Okulu'nun müdürlüğüne tayin edildi. 1916'da Paris'e dönerek Ecole des Langues Orientales Vivantes'de halk Arapça'sı öğretti; 1920'de aynı okulun halk Arapça'sı kürsüsünün profesörlüğüne yükseldi. 1927'de College de France'da profesörlüğe tayin edildi ve Académie des Inscriptions et Belles-Lettres'e üye seçildi. 1929'da Louis Massignon ve M. Gaudefroy-Demombynes ile birlikte l'Institut des Etudes Islamiques de l'Académie de Paris'nin kuruluşunda yer aldı ve 1942 yılına kadar başkanlığını yaptı. Aynı yıl emekliye ayrılan William Marçais makale yazmaya, ilmî toplantılarda tebliğ sunmaya ve çeşitli kuruluşlarda çalışmalarına devam etti. 1 Ekim 1956'da Paris'te öldü. Ailesinde yetişen diğer şarkiyatçılar arasında kardeşi Georges Marçais (ö. 1962) ve oğlu Philippe Marçais (ö. 1984) bulunur. Talebeleri için

William
Marçais

de Regis Blachère, Muhammed Hamîdullah, Muhammed Tayyib Okıç, Hâdî-Roger İdrîs, Marius Canard sayılabilir. Académie des Inscriptions et Belles-Lettres yanında Comité des Travaux Historiques et Scientifiques, Société Archéologique de Département de Constantine ve Société de Linguistique de Paris'nin üyesiydi.

l'Institut d'Etudes Islamiques de l'Université de Paris tarafından *Mélanges offerts à William Marçais* başlıklı bir eser hazırlanmış (Paris 1950), *la Nouvelle Clio*'nun VII, VIII ve IX. ciltleri *Mélanges Christian Courtois et William Marçais* adıyla yayımlanmıştır (Bruxelles 1958). Institut de France'a bağlı Académie des Inscriptions et Belles-Lettres tarafından 22 Kasım 1957'de Marçais'yi anma toplantısı düzenlenmiş, bu toplantıda sunulan bildiriler kitap haline getirilmiştir (*Notice sur la vie et les travaux de William Marçais*, Paris 1957). 29 Eylül 1999'da UNESCO ve l'Institut du Monde Arabe iş birliğiyle Paris'te William ve Georges Marçais kardeşleri anma toplantısı yapılmış, buradaki tebliğler de *Deux savants passionnés du Maghreb: William et Georges Marçais* başlığıyla neşredilmiştir (Paris 1999).

Kariyerinin başında Cezayir'deki Fransız sömürge yönetiminin hizmetine giren William Marçais'nin en önemli görevi, hem Kuzey Afrika'da bulunduğu dönemde hem Fransa'ya döndükten sonra, bu yörelerde özellikle siyasal ve kültürel alanda gücü elinde tutan etkin bir aydın grubu ve sömürge seçkinlerini yetiştirmek olarak belirtilir (Perrin, s. 364, 368). Müslümanların hayatında hadislerin etkin rolünü farkeden Marçais'nin çalışmalarında bu alan önemli bir yer tutar. Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhîh*'ini hocası Houdas ile birlikte Fransızca'ya tercüme ederken müslüman Kuzey Afrika'yı Fransızca konuşan dünyanın bir parçası haline getirmek gibi bir amaç güttüğü söylenebilir. Farklı bölgelerde konuşulan Arapça'nın

lehçelerini kaydederek bunları kalıcı hale getirme yönünde önemli çalışmalar yürütmüş, bu çerçevede Tilimsân, Tanca ve Tekrüne bölgelerindeki lehçeler hakkında kitaplar telif etmiştir. Ayrıca İslâm şehirlerinin yapısıyla ilgili Batı'da yürütülen çalışmaların ilk temsilcilerinden olan William ve Georges Marçais kardeşlerin eserleri bu konudaki çalışmalara uzun yıllar yön vermiştir. William Marçais, "L'islamisme et la vie urbaine" başlıklı makalesinde İslâm'ın esasen bir şehir dini olduğu ve merkezini şehrin oluşturduğu bir medeniyet ortaya koyduğu fikrini savunmuştur. Ona göre cuma namazlarının şehrin en büyük camisinde kılınması da İslâm'da şehir hayatının zorunluluğunun bir göstergesidir. William Marçais'nin 1920 ve 1930'lu yıllarda ileri sürdüğü, 1940'lı yıllarda kardeşi Georges tarafından geliştirilen fikirler daha sonra gelen bazı araştırmacılar tarafından da benimsenmiştir (Nezar Alsayyad, XXII/2 [1996], s. 91 vd.). Marçais "La diglossie arabe" başlıklı yazısında Batı'da "dialect" ve "vernacular", Arapça'da "fusha" ve "ammi" (Kuzey Afrika'da "dâriğa" / "dârice") denilen konuşma ve yazı dili arasındaki farkı incelemiştir. Mauro Fernandez, dilde böyle ikili durumları ifade eden "diglossie" terimini Arapça için kullanan ilk Arap dil bilimcisinin Marçais olduğunu söyler.

Eserleri. Telif. 1. *Des parents et alliés successibles en droit musulman* (Rennes 1898). **2.** *Le dialecte arabe parlé à Tlemcen: grammaire, textes et glossaire* (Paris 1902). **3.** *Les monuments arabes de Tlemcen: Ouvrage publié sous les auspices du gouvernement général de l'Algérie* (Paris 1903, Georges Marçais ile birlikte). Tilimsân'da tarihî eser niteliğindeki cami, medrese ve kubbeler hakkında olup bunların plan ve tezyinatıyla ilgili çok sayıda gravür içerir. **4.** *La musée de Tlemcen* (Paris 1906). **5.** *Le dialecte arabe des Ulâd Brahîm de Saïda (Département d'Oran)* (Paris 1908). Vehrân (Oran) bölgesinde konuşulan Arap lehçesiyle ilgili olup daha önce basılan makalelerin gözden geçirilerek yayımlanmış şeklidir. **6.** *Histoire et historiques de l'Algérie* (Paris 1931). *Revue historique* dergisinin Collection du Centenaire de l'Algérie 1830-1930 koleksiyonundan çıkan eserde William ve Georges Marçais kardeşlerin yanı sıra J. Alazard, E. Albertini, A. Bel, F. Braudel, G. Esquer, E. F. Gautier, E. Leblanc, P. Martino, M. Morand, M. Reygasse, Ch. Taillart, G. Yver ve J. Zeiller gibi şarkiyatçıların Fransa'nın Ku-

zey Afrika'yı işgalıyla ilgili dönemin Fransız sömürge mantığını aksettiren yazıları bulunmaktadır. **7. *Comment l'Afrique du nord a été arabisée*** (Alger 1941). **8. *Articles et conférences: Avant-propos de Georges Marçais*** (Paris 1961). **9. *Textes arabes de Takrouna: II glossaire: contribution à l'étude du vocabulaire arabe*** (I-VIII, Paris 1958-1961, Abderrahman Guiga ile birlikte). William Marçais'nin vefatından sonra yayımlanmış Tekrûne bölgesinde konuşulan Arapça'nın sözlüğüdür. Marçais'nin makale ve tebliğlerinden derlenen eser Alfred Merlin, Marius Canard ve Henri Terrasse'nin editörlüğünde kardeşi Georges Marçais'nin önsözyle birlikte neşredilmiştir.

Makale. Çok sayıda makale, konferans metni, ansiklopedi maddesi kalem alan William Marçais'nin makalelerinden bazıları şunlardır: "Quelques observations sur le texte du 'Kitâb el-Buḥâlâ' (le livre des avars) d'El-Gâhîz" (*Mélanges René Basset* [Paris 1925], II, 431-461); "Les origines de la prose littéraire arabe" (*RAfr.*, LXVIII [1927], s. 15-28); "L'islamisme et la vie urbaine" (*Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 72/1 [1928], s. 86-100; *Articles et conférences*, s. 59-68); "La diglossie arabe. La langue arabe dans l'Afrique du nord. L'arabe écrit et l'arabe parlé dans l'enseignement secondaire" (*Revue pédagogique*, CIV/12 [Paris 1930], s. 401-409; CV/1 [1931], s. 20-39; CV/2 [1931], s. 121-133); "Un siècle de recherches sur le passé de l'Algérie musulmane" (*Histoire et historiens de l'Algérie* [Paris 1931], s. 139-175); "Trois textes arabes d'El-Hâmma de Gabès" (Jellouli Farès ile birlikte, *JA*, 218 [avril-juin 1931], s. 193-247; 221 [octobre-décembre 1932], s. 193-270; 223 [juillet-septembre 1933], s. 1-88); "Comment l'Afrique du nord a été arabisée. I. L'arabisation des villes" (*Annales de l'institut d'études orientales d'Alger*, IV [1938], s. 1-21); "La femme dans les mille et une nuits" (*Revue de la Méditerranée*, nr. 41 [1951], s. 3-17); "Nouvelles observations sur l'euphémisme dans les parlers maghrébins" (*Mélanges Isidore Lévy*, Bruxelles 1955, s. 331-398).

Tercüme ve Neşir. **1. *Les traditions islamiques*** (I-II, Paris 1893-1897). Buhârî'nin *el-Câmî'ü's-şahîh*'inin Fransızca tercümesi olan eserin ilk iki cildini müellif O. Houdas ile birlikte, III ve IV. ciltlerini O. Houdas tek başına tercüme etmiştir (Paris 1907-1914). Çok sayıda baskısı yapılan çeviri Coirentin Pabiot tarafından

gözden geçirilerek Arapça metinle birlikte *Le Sahîh al-Bukhârî* başlığıyla tekrar yayımlanmış (I-IV, Paris 2007), çevirinin bir muhtasarı Abderrazak Mahri ve Coirentin Pabiot editörlüğünde *L'abrégé de "L'authentique" d'al-Bukhârî* başlığıyla neşredilmiştir (Paris 1911). Tercüme-yi yetersiz, yer yer yanlış bulan Muhammed Hamîdullah bir çalışmasında bunları ortaya koymuştur (*el-Bokhari, les traditions islamiques [tome-5]. Introduction et notes correctives de la traduction française de Octave Houdas et William Marçais* [Paris 1401/1981]). **2. *Le "Taqrîb" de En-Nawawi, traduit de l'arabe et annoté*** (Paris 1902). Nevevî'nin *et-Taqrîb ve't-teysîr li-ma'rifeti süneni'l-beşîr* adlı eserinin Fransızca tercümesi olup müellifin daha önce yayımlanmış makalelerinden derlenmiştir. **3. *Le Coran, choix de sourates, dont l'histoire de Joseph*** (Georges Marçais ile birlikte, Alger, ts. [la Maison des livres]). Yûsuf sûresinin Kazimirski tarafından Fransızca'ya tercümesinin notlarla birlikte neşridir. **4. *Précis de linguistique sémitique*** (Paris 1910). Carl Brockelmann'a ait *Semitische Sprachwissenschaften* adlı eserin (Leipzig 1906) M. Cohen ile birlikte Fransızca'ya çevirisidir. **5. *Textes arabes de Tanger: transcription, traduction annotée, glossaire*** (Paris 1911). **6. *Textes arabes de Takrouna: I transcription, traduction annotée, glossaire*** (Paris 1925, Abderrahman Guiga ile birlikte). **7. Abdullah b. Muhammed et-Ticânî, *Rihletü't-Ticânî*** (Tunus 1345/1926-27). **8. "Le Diwân d'Aws b. Hagar: Traduction partielle"** (*Arabica*, XXIV/2 [1977], s. 109-137). Evs b. Hacer divanının kısmî tercümesi olan çalışma Marçais'nin ölümünden sonra G. Lecomte'un girişiyile birlikte yayımlanmıştır (eserlerinin bir listesi için bk. Deverdun, s. 152-155; *Mélanges*, s. IX-XIII; *Deux savants passionnés du Maghreb*, s. 44-54).

BİBLİYOGRAFYA :

William Marçais, "L'islamisme et la vie urbaine", *Comptes rendus des séances de l'Académie des inscriptions et belles-lettres*, LXXII/1 (1928), s. 86-100; a.m.f., "La diglossie arabe. La langue arabe dans l'Afrique du nord. L'arabe écrit et l'arabe parlé dans l'enseignement secondaire", *Revue pédagogique*, CIV/12 (Paris 1930), s. 401-409; CV/1 (1931), s. 20-39; CV/2 (1931), s. 121-133; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşriḳûn*, Kahire 1980, I, 251-252; Abdurrahman Bedevî, *Meusû'atü'l-müsteşriḳîn*, Beyrut 1984, s. 380; M. Fernandez, *Diglossia: A Comprehensive Bibliography, 1960-1990*, Amsterdam-Philadelphia 1993, s. 254; Abdülhamîd Sâlih Hamdân, *Ṭabaḳâtü'l-müsteşriḳîn*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Mektebetü Medbûlî), s. 199-200; *Deux savants passionnés*

du Maghreb: William et Georges Marçais (haz. E. Cortet v.d.ğr.), Paris 1999; Alain Messaoudi, "Marçais William (Rennes, 1872 - Paris, 1956)", *Dictionnaire des orientalistes de langue française* (ed. F. Pouillon), Paris 2008, s. 642-643; a.m.f., "Deux savants orientalistes dans l'Algérie coloniale: William et Georges Marçais", *Histoire de l'Algérie à la période coloniale: 1830-1962* (ed. Abderrahmane Bouchène v.d.ğr.), Paris-Alger 2012, s. 282-286; M. Gaudefroy-Demombynes, "William Marçais (1874-1956)", *Arabica*, III, Leiden 1956, s. 245-247; Charles-Edmond Perrin, "Eloge funèbre de M. William Marçais, membre ordinaire", *Comptes rendus des séances de l'Académie des inscriptions et belles-lettres*, C/3 (1956), s. 363-368; A. Merlin, "Notice sur la vie et les travaux de M. William Marçais membre de l'Académie", a.e., CI/4 (1957), s. 402-411; H. Terrasse, "William Marçais (1872-1956)", *Héspéris*, XLIV, Paris 1957, s. 7-20; G. Deverdun, "Travaux de William Marçais (Complément)", a.e., s. 152-155; M. Canard, "William Marçais (1872-1956)", *RAfr.*, CI (1957), s. 427-432; Ch. P., "William Marçais (1872-1956) et Georges Marçais (1876-1962)", *Revue archéologique*, II (Paris 1962), s. 81-84; Nezar Alsayyad, "The Study of Islamic Urbanism: An Historiographic Essay", *Built Environment*, XXII/2 (1996), s. 91-97.

 HİLAL GÖRGÜN

MA'RİFİYYE

(المعرفية)

Rifâiyye-Sayyâdiyye tarikatının
Seyyid Muhammed Fethu'l-Maârif'e
(ö. 1240/1824)
nisbet edilen kolu.

Kaynaklarda Ma'rifiyye, Ma'rûfiyye, Maârifîyye gibi farklı isimlerle kaydedilir. Tarikatın adı "ledünnî ve vehbî bilgi" anlamına gelen ma'rîfete nisbetle "ma'rîfî" (çoğulu maârifî) kelimesinden türetilmiştir. Tarikatın piri Seyyid Muhammed Fethu'l-Maârif'in *Vahdetnâme-i Fethü'l-Maârif* adlı eserinde yolunun mârifet yolu olduğunu, yola tâlip olana "ma'rîfî" denileceğini, yolda sülûk eden dervişe zâhirî ve bâtnî mârifetler (maârif) bahşedileceğini söylemesi (*Dem-i Vahdet*, s. 168-169), oğlu Seyyid Ali Sâbit Efendi başta olmak üzere bu yola mensup meşâyihin "Ma'rîfî" nisbesiyle anılması, tarikatın adının Ma'rifiyye şeklinde zikredilmesinin daha doğru olduğunu göstermektedir.

Seyyid Muhammed Fethu'l-Maârif 1132'de (1719) Mısır'da doğdu. Rifâî-Sayyâdî şeyhi Seyyid Ali Sâbit er-Rifâî'nin oğludur. Soyu ve tarikat silsilesi Ahmed er-Rifâî'ye uzanır. Oğlu Ali Sâbit 1210 (1796) yılında Kahire'de doğduğuna ve bilinen eski Ma'rîfî tekkesi, halifelerinden Şeyh Ali Kûzî tarafından Kasımpaşa Çürüklük semtinde 1805'te inşa edildiğine göre Fethu'l-Maârif 1800'lü yılların başında İstan-